

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Impedimentis Matrimonii, Usu Et Divortio

Bosco, Jean a

Lovanii, 1685

Concl. XIV. Hæresis est justa causa divortij. Quod si factum fuerit iudicio Ecclesiæ, non tenetur fidelis conversum recipere; sed licitè vivit in sæculo in perpetuo cęlibatu.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73448](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73448)

non tenetur cum illo habitare. Ita Sanchez cum Alijs, quos citat.

Quid si uxor sit venefica.

Et n. 22. notat; integrum esse viro recedere ab uxore venefica, liberorum interfetrice, aut viri facultates depradante. Quod quidem (inquit illic) de uxore, liberorum interfetrice, manifestum est: quia cedit in grave Matrimonij detrimentum. Item: quia præ nimio liberorum affectu, magis terrentur in illis parentes, quam in seipulis: atque ideo talis metus in virum constantem cadit.

Quando autem uxor est venefica, licet crimen illud veneficij non sit ex se justa causa divortij; at merito timere potest vir sibi, ne veneficio aliquo lædatur. Sunt enim hujusmodi foeminae pessimæ, & facile alieno amore captæ, aut ira percitæ, solent maritos veneficij inficere.

462.

Quid si substantiam viri depradatur.

Demum; quando uxor substantiam viri depradatur, non est semper causa sufficiens divortij, donec cautio præstetur; sed quando furtum est notabile, vel præsumitur fore tale, ita ut is timor facultates amittendi cadat in virum constantem, nec aliter compefci valet. Sed nec in hoc est verum, nisi quando vir notabile damnum in sua persona timet. Ita Sanchez.

Exponitur c. 2. de His qui fil. occid. Sanchez.

Nec obstat cap. 2. de His qui fil. occid. sup. allegatum, ubi negatur divortium, quod mater filium occiderit. Quia (inquit Sanchez) intelligitur de divortio perpetuo. Quod tunc solum celebrandum est, quando non potest sufficienter provideri, ne rationabiliter grave malum timeatur: alioquin solum ad tempus, donec provideatur, & adhibito tali remedio, debet conjux ad alterum redire.

463.

Quæ cautio hinc adhibenda sit, ex Averfa.

Remedium autem debet esse, per cautionem ejus conjugis, à quo malum inferendum timeatur, de non offendendo altero, qui timebat. Quæ cautio (inquit Averfa sup. §. Septimo) pro circumstantijs rerum & personarum, vel poterit sufficere juratoria, per juramentum illius, de non offendendo: vel ut plurimum requiretur pignoratitia, aut fidejussoria, quo ille deponat pignora, vel exhibeat fidejussores, qui pro eo certam summam solvendam promittant, si alterum offendant. Et in hoc rursus potest minor, aut major summa exigi.

Quandonam verò possit, vel non possit, per hoc cautionis remedium provideri, & quando sufficiat cautio juratoria, & quando adhibenda sit pignoratitia vel fidejussoria, arbitrio prudentis Judicis definiendum est. In quo non debet Judex stare soli assertioni partis, allegantis timorem, nec etiam cum ejus juramento; sed debet probationes excipere, & causas timoris expendere, quatenus sibi verisimiles & rationabiles videantur. Hæc ille breviter & summatim, quæ latius deducit Sanchez sup. à n. 24. usque ad 47. Equidem ea magis ad Jurisperitos spectant, quam ad Theologos: & ideo summa Averfæ nobis sufficere debet.

464.

Facta separatione ratione ad tempus causa savi

Tantum addo ex eodem Auctore §. Octavo. Facta separatione solum ad tempus ex dicta causa sævitiæ, utique fas non est ulli parti, ad Religionem, Ordineve transire, ut per se pa-

tet. Facto autem ex Decreto Judicis divortio perpetuo; in casu scilicet, quo moraliter non aderat spes remedij, nec poterat sufficiens præstari securitas; tunc utrique parti liberum ac licitum esse transire, judicant Navar. lib. 4. Con. fil. tit. de Divort. conf. 5. & Henriquez lib. 12. c. 5. n. 10. Soli innocenti, in cujus favorem lata fuit sententia divortij, per se licere; sævienti verò, non nisi cum ijs conditionibus, quibus dixerant de adultero, licere transitum, censent Sanchez lib. 10. disp. 18. n. 49. & Pontius lib. 9. c. 23. n. 9. Et hoc est magis consequens ad ea, quæ dicta sunt in causa adulterij.

Nec oportet, ut altera pars pariter ad Religionem transeat, vel votum continentia emittat in sæculo. Et factò legitime transitu, assumptoque irrevocabili Professionis vel Ordinis statu, non poterit amplius, qui remansit in sæculo, repetere illum, qui professus, vel ordinatus est; siquidem status Matrimonij in statu Religionis vel Ordinis est irrevocabiliter permutatus. Sic Averfa.

Non oportet ut etiam altera pars transeat.

Sin autem quis professus est, vel ordinatus, factò divortio perpetuo ob furorem, quem Medici judicabant perpetuum; si postea, præter omnem spem, conjux is furiosus ad mentem redeat, restituendus erit; quia Ecclesia decepta fuit in divortij sententia ferenda; cum ex falsa furoris perpetui existimatione sententia prolata sit. Sævus, quando Ecclesia, propter sævitiæ, in peccatum delicti, privat hominem sævum perpetuo jure matrimoniali. Similiter, si propter hæresim, de qua sequitur tractandum, eritque

465. Quid si factum sit divortium perpetuum ob furorem.

CONCLUSIO XIV.

Hæresis est justa causa divortij. Quod si factum fuerit judicio Ecclesiæ, non tenetur fidelis conversum recipere; sed licitè vivit in sæculo in perpetuo cælibatu.

Hæresis à DD. communiter appellatur adulterium spirituale, eò quod Catholicus desponsatur ipsi Deo & Christo per fidem, ut dictum est Olææ 2. vers. 20. Et sponsabo te mihi in fide; & Ecclesia per fidem dicitur sponsa Christi: undè declinans in hæresim, dicitur fornicari & adulterari ad injuriam Dei; ut habetur eodem cap. Olææ & alibi in sacris Literis de illis, qui à verò Dei cultu, ad idola colenda transibant.

466. Hæresis vocatur adulterium spirituale, quare. Olææ 2.

Et ita cap. 5. 28. q. 1. ex D. Aug. de Serm. Dom. in monte lib. 1. c. 27. scriptum est: Sicut fornicatio, quam sequuntur infideles, & qualibet noxia superstitio, fornicatio est. Dominus autem permittit causa fornicationis uxorem dimitti. Sed quia permittit, non jussit, dedit locum Apostolo monendi, ut qui voluerit, non dimittat uxorem infidelem, quo sic fortassis possit fidelis fieri.

Qualibet noxia superstitio, quare. D. Aug.

Item cap. 28. Si infidelitas fornicatio est, & idolo-

467.

Idem qualiter illicita concupiscentia, ex eod.

idololatria infidelitas, & avaritia idololatria, non est dubitandum, & avaritiam fornicationem esse. Quis ergo jam quamlibet illicitam concupiscentiam potest recte à fornicationis genere separare, si avaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur; quod propter illicitas concupiscentias, non tantum qua in stupris cum alienis viris, aut feminis committuntur; sed omnino quamlibet, qua animam, corpore male utentem, a lege Dei aberrare faciunt, & perniciosè turpiterq; corrumpunt, possit sine crimine & vir uxorem dimittere, & uxor virum: quia exceptam facit Dominus causam fornicationis: quam fornicationem (sicut supra commemoratum est) generalem & universalem intelligere cogimur.

Cum autem ait (Excepta causà fornicationis) non dixit, cujus ipsorum, viri an femina. Non enim tantum fornicantem uxorem dimittere conceditur; sed quisquis eam quoque uxorem dimittit, à qua ipse cogitur fornicari, causà utique fornicationis dimittit: velut, si aliquem cogat uxor sacrificare idolis, qui talem dimittit, causà fornicationis dimittit, non tantum illius, sed & sua, ne fornicetur. Hucusque D. Aug. Quomodo intelligendus, patebit ex dicendis.

468. *Distinctio hic inter fornicationem carnalem & spiritualem. An Christus per fornicationem intellexerit spiritualem.*

Gloss. verb. sacrificare, sic ait: Idem est, si cogat ad quodcumq; peccatum mortale, ut innuitur ex litera superiore. Et nota; quod propter fornicationem corporalem, semel commissam, potest eam dimittere, 32. q. 1. Dixit. Sed propter spiritualem, non nisi perseveret, inf. cap. prox. Non solum rectè igitur hæresis, & magis totalis apostasia à fide, fornicatio spiritualis dicitur, quã violatur fides divini cultus. An autem eam Christus intellexerit nomine fornicationis Matth. 5. & 19. quãvis videatur id Aug. jam citatus asserere; equidem à plerisque negatur; & ex ipso contextu videtur Christus ibi specialiter locutus de fornicatione carnali. Ex quo tamen non sequitur, ut patet ex dictis Conclus. præced. hanc solam fornicationem esse causam sufficientem divortij.

469. *Idem potest sufficere ad dimissionem.*

Porro sufficere fornicationem spiritualem seu hæresim & apostasiam à fide, quando uxor ad eam cogit virum, ut sup. loquitur Aug. vel vir uxorem; imò quodcumq; aliud peccatum mortale, dummodo, in eis perseverent, nemo dubitat; quia lumen naturale omnibus dicitur, nulli præceptum esse, aut cohabitare, aut debitum reddere cum periculo animæ suæ, quale est, quando cogitur ad quodcumque peccatum mortale, & qui cogit, in eo perseverat.

Probatum ex D. Aug.

Hinc D. Aug. lib. 2. de Adult. conjug. & refertur 28. q. 1. c. 6. Non solum mœchatio est illius, qua carnem suam coinquinat, sed etiam, qui simulacrum facit, mœchatur. Quod si in his factis perseverat, & penitentiam non agit, recede ab illa, & noli vivere cum illa. Sin autem, & tu particeps peccati illius eris.

Ubi Gloss. verb. Recede, inquit: Hoc caput intelligit Hug. de duobus fidelibus, quorum alter labitur in hæresim. Porro hunc lapsum, si in eo hæreticus perseveret, & nolit resipiscere, esse sufficientem causam divortij temporalis, scilicet usque ad emendationem, est concors omnium Do-

ctorum sententia, quos refert Sanchez lib. 10. disp. 15. per totam. Et intellige, Catholicum posse divertere propriã auctoritate, idque non solum à cohabitatione; sed etiam à toro. Nec concedetur restitutio hæretico, spoliū alleganti, objecta sibi hæresis exceptione. Ita docet Sanchez sup. n. 6.

Probationes hujus doctrinæ in promptu sunt; tum ex Scriptura ad Titum 3. v. 10. Hæreticum hominem, post unam & secundam correptionem devota, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est. Tum ex jure Canonico cap. 2. de Divort. sequentis tenoris: Quæstivisti a nobis: Et infra: Nos itaque taliter respondemus; quod mulier pro furto vel alio crimine viri sui (nisi fidei suæ religionem corrumpere velit) ab eo separari non debet. Verum si conjugem suam ad infidelitatis maleficium traxerit, à viro poterit separari, ita quod ei nubere alij non licebit: quia licet separentur, semper tamen conjuges erunt. In viris quoque præsentis sententia forma servetur. Ita Alex. III.

Et Urbanus III. cap. 6. eod. sic ait: De illa, qua viro suo labente in hæresim, ipsius consortium, sine judicio Ecclesia declinavit, videtur nobis, quod mulier (maximè si eã intentione discessit, ut lapsus in hæresim, tædio pariter & confusione affectus, se ab errore suo converteret) ei cum reversus fuerit, est reddenda: qua etiam, si reverti voluerit, compellatur. Si vero judicio Ecclesia ab eo recessit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendum. Igitur absque judicio Ecclesiæ licitè declinatur consortium hæretici, usque ad ejus conversionem.

Ratio patet ex d. cap. 2. scilicet, periculum perversionis. Quod semper censetur subesse ex mutua cohabitatione, & tanta familiaritate, quæ intercedit inter virum & uxorem. Hinc non debet Catholicus expectare, donec hæreticus incipiat ei persuadere hæresim, & conetur eum inficere; sed statim potest divertere, quãvis etiam vellet sine contumelia Creatoris, & pertractione ad peccatum cohabitare; quia videlicet ex ipsa cohabitatione imminet periculum. Nam adeo ex nimia familiaritate eorum, quibuscum frequenter sumus, pessimi mores trahuntur, ut meritò talis quisque præsumatur, quales sunt ij, quorum amicitia gaudet.

Undè (inquit Lugo de Fide disp. 22. n. 45.) Conjux scienter contrahens Matrimonium cum hæretico, vel cohabitans, habet contra se jam aliquam hæresis præsumptionem, ut docet Farinacius de Hæresi q. 190. n. 50. Et uxor receptans virum hæreticum, ut præsumptionem evadat, & ne tamquam faultrix hæreticorum puniatur, probare debet, se non causà hæresis, sed affectu maritali eum recepisse, ut docet idem eius. Farinacius ibi q. 182. n. 150. & seq. Ita Eminent.

Imò volunt Aliqui, non solum posse; sed debere conjugem divertere à conjugate hæretico, quos refert & sequitur Sanchez sup. n. 5. dicens: Ius naturæ obligat, cavere proprium animæ periculum; in hoc autem eventu gravissimum imminet.

Est communis sententia, intellecta de divortio ad tempus.

470. *Probatum ex Script. ad Titum. 3. Item ex jure Canonico, c. 2. de Divort.*

Et cap. 6. eod.

471. *Probatum ex ratione.*

Contractus & cohabitatio cum hæretico parit præsumptionem hæresis. Lugo. *Farinacius.*

472. *An illa dimissio sit præcepta.* Sanchez.

*Negas Lugo si univ-
liter intelli-
gatur.*

Hoc tamen (inquit Card. sup.) si univ-
liter intelligatur, nimis durum est ; quia sæpè
tor damna ex separatione sequi possunt, ut te-
neatur conjux Catholicus non discedere ; sed ad
ea damna vitanda subire periculum aliquod
proprium ex convictu cum hæretico, quod cum
Divina gratia superare potest ; v. g. si filij par-
vuli relinquendi sint sub cura & educatione pa-
rentis hæretici, quorum spirituali saluti parens
Catholicus consulere debet, ut notavit Hurtado
in præsentis disp. 76. n. 225.

473.
*Quando
aliquis ex-
cusetur à
separatione.*

Aliquando etiam, licet non teneatur manere,
potest tamen ex separatione pari tale damnum,
ut excusetur à separatione. Quod commune
est in alijs materijs, in quibus agitur de vitando
periculo, etiam proximo, alicujus peccati : po-
test enim contingere, & sæpè contingit, ut pro-
pter grave damnum possit aliquis manere in pe-
riculo & occasione peccandi, licet aliquando
melius & laudabiliter faceret, eam deserendo.
Quod ergò in alijs materijs contingit, potest
facile in hac etiam contingere. Nam potest
conjux Catholicus pendere ab hæretico quoad
necessaria ad sustentationem, juxta sui statûs
conditionem : potest etiam graviter ferre, quòd
cogendus sit castè vivere, & ab omni conjugij
copula abstinere, & alia ejusmodi, quæ quidem
licet possit laudabiliter contemnere & tolerare,
ut tutius degeret, & longius ab omni hæresis
periculo ; non videtur tamen semper ad hoc
sub peccato gravi cogendus, ut significat idem
Hurtado ubi sup. §. 224. Hucusquè Lugo.

Hurtado.

474.
*Attento pe-
riculo, est ob-
ligatio, nisi
justa causa
excuset.*

Puto ego, Sanchium nihil aliud intendere,
quàm attento periculo, esse obligationem di-
vertendi, nisi juxta causam excuset. Et quia istud
periculum invenitur, non tantùm in cohabitatio-
ne ; sed etiam in redditione debiti, quæ est
actus maximæ familiaritatis ; ideò licet, &
obligat divortium in hoc casu, non solum quoad
habitationem, sed etiam quoad torum.

Sanchez.

Enimverò (ut notat Sanchez sup. n. 4.)
frustrà tolleretur cohabitatio, non sublato jure
petendi debitum : cogetur enim indirectè Ca-
tholicus ad quamdam cohabitationem, si alteri,
quandocumquè petenti, cogatur reddere. De-
indè : quia cap. 2. de Divort. generaliter &
indistinctè asseritur, licere Catholico separari.
Et subditur, non dissolvi Matrimonij vinculum.
Quòd si textus intelligeret de sola separatione
quoad habitationem, manente obligatione red-
dendi debitum, superflue adderet, non dirimi
vinculum. Id enim in dubium minimè vocari
posset, cum illa debiti redditi sit actus Matrimo-
nij. Ita Sanchez.

475.
*An semper
ad sit peri-
culum. Ne-
gas Averfa.*

Igitur jure naturæ licet Catholico divortium
facere ab hæretico, dum adest subversionis pe-
riculum. Sed nunquid semper adest ? Attende
quid dicat Averfa q. 23. lect. 9. §. *Secundò* :
Reverà posset esse, ut non semper occurreret
hoc periculum, & ex alia parte potest adesse
spes, ut operà conjugis Catholici hæreticus
convertatur. Undè & datur casus, in quo conjux
ex infidelitate conversus, permaneat cum alte-
ro, consentiente habitare absque contumelia

Creatoris : & datur casus, quo Pontifex licetè
& piè dispensat, ut Catholici cum hæreticis
contrahant. Hæc ille.

Et statim subdit : Sufficiens ergò & vera ra-
tio (quare generaliter liceat hoc divortium)
est quia absolute per Ecclesiam concessa hæc
separatio est, & in pœnam hæretici legitime
ac justè concedi potuit. Et ita quidem concessa
est in alijs juribus allegatis, licet eo cap. (2. de
Divort.) specialiter Pontifex locutus sit de eo
casu, quo adest illud scandalum vel periculum.
Verè tamen, quando ab initio contractum esset
Matrimonium cum hæretico, ex dispensatione
Pontificis, tunc non poterit Catholicus ab eo
recedere, nisi ob novum conatum illius, & pe-
riculum suum labendi in hæresim. Sic Averfa.

Sed in quo jure per Ecclesiam concessa sit
potestas ad tempus tantùm divertendi, ego non
non invenio. Quidem cap. *De illa*, de Divort.
supponit, mulierem licetè recessisse, ut patet ex
verbis sup. allegatis, neque meminit expressè
periculi ; attamen responderi posset, ibi nullum
jus novum statui, sed Pontificem supponere, ex
verò periculo mulierem recessisse, aut certè ex
præcepto fraternæ correctionis, ibi : *Maximè
si eà intentione discessit, ut lapsus in hæresim tædio
pariter & confusione affectus, se ab errore suo con-
verteret.* Et ideò mandat, converso mulierem
restitui : quia & periculum cessat, & fraterna
corruptio suum finem obtinuit.

Non nego, quin Ecclesia potuisset suâ lege,
propter generale periculum perversionis, talem
licentiam concedere ; ubi tamen id fecerit, quod
potuisset facere, ingenuè fateor, me non satis
perspicere. Et ex altera parte, illud generale
periculum sufficiens videtur, ut, attento etiam
solo jure naturæ, liceat divertere : quàmvis hic
& nunc, propter alias causas occurrentes, posset
Catholicus cum hæretico permanere, aut etiam
primò contrahere, ut patet ex alibi dictis.

Cæterùm putant Aliqui, dum Christus Matth.
5. & 19. concessit divortium ob fornicatio-
nem, nomine fornicationis, carnalem & spiri-
tualem intellexisse. Quia (inquit) Christus
generaliter de fornicatione locutus est : at ge-
neraliter dictum, est generaliter intelligendum.
Et cum Christus neutram fornicationem exce-
perit, utraque est comprehendenda. Deindè :
quia aliàs non posset Ecclesia, utpotè infra jus
divinum, divortium perpetuum concedere ob
hæresim. Sic enim non potest Ecclesia restrin-
gere conjugibus facultatem divortij, ob adulte-
rium celebrandi ; sed solum declarare casus, jure
ipso naturali & Divino exceptos. Et ideò hujus
sententiæ videtur esse D. Aug. in princip. Con-
clus. adductus, & Alij plures, quos citat Sanchez
sup. n. 8.

Ipse autem n. 9. id non credit. Quia (in-
quit) una & eadem res diverso jure censeri non
debet ; cap. *Quia circa*, 22. de Privil. ibi : *Cum
nihil exceperit, & potuerit excepisse : ac in benefi-
cjs plenissima sit interpretatio adhibenda : nec de-
beat una eademq; substantia diverso jure censeri.*
At latissimè distinet divortium ob hæresim, à
divortio

*Quare ge-
neraliter
licet hoc
divortium,
ex eod.*

476.
*An sit len-
aliqua ge-
neralis con-
cedens di-
vortium
temporale.*

*Ecclesia po-
tuisse in-
ter legem
statuere.*

477.
*Putant Alii
quod Chri-
stum nomi-
ne fornicati-
onis etiam
spiritualem
intellexisse.*

*Sanchez
oppositum
tenet, &
probat au-
pluribus.*

divortio ob fornicationem carnalem. Ergò sub una causa divortij non debuit carnalis & spiritalis comprehendi. Secundò : quia Christus de divortio perpetuo sermonem fecit, & de unico adulterio, tamquam ejus sufficienti causâ, quæ in hæresi minimè verificantur. Sic ille.

478. Ego dico : cum verba propriè intelligi debeant, nisi aliquid obftet ; fornicatio autem spiritalis non sit propriè, sed per metaphoram tantum fornicatio, sub hoc nomine generaliter dicto non comprehenditur. Et sic patet responsio ad primum argumentum oppositæ sententiæ.

Solvitur 2. Ad secundum dico : nupiam jus Divinum prohibuisse divortium perpetuum ob aliam causam, quàm fornicationem carnalem ; & ideo Ecclesia in pœnam hæresis concedens perpetuum divortium, non opponitur juri Divino ; sicut opponeretur, se restringeret conjugibus facultatem divortij, ob adulterium à Christo concessam.

479. Constat porrò ex juribus sup. allegatis, non omne divortium propter hæresim fore perpetuum ; sed hoc tantum, quod factum fuerit judicio Ecclesiæ. Cujus differentia ratio alia non videtur esse, quàm quod causa divortij in hæresi, nondum sententiâ Judicis declarata, est temporalis, cessatque hæretico resipiscente ; quia tunc non adest periculum perversionis. At verò causa divortij in hæresi, sententiâ Judicis declarata, semper manet, Causa quippe est lex Ecclesiæ, concedens, in pœnam hæresis, jus conjugii Catholico in perpetuum divertendi ab hæretico, etiam resipiscenti.

Et ita, hoc divortium esse pœnam, ait Castro lib. 2. de Justâ hæret. punitione c. 7. Nam eo ipso, quòd aliquis hæresis damnatur, est privatus omni jure, quod in aliquem habet at, atque absolvuntur subditi ab omni debito fidelitatis ; ut constat ex cap. fin. de Hæreticis : *Absolutos se noverint a debito fidelitatis hominy (aliàs, dominy) & totius obsequij, quicumque lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto, quâcumque firmitate vallato, tenebantur ascripti.* Propter quam absolutionem à debito fidelitatis (inquit prædictus Auctor) non tenetur fidelis hæretico debitum reddere.

480. Vel si hunc textum non probare hanc pœnam contendas : ea probatur per d. cap. De illa de Divort. & cap. fin. de Convers. conjug. sequentis tenoris : *Mulier, qua in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate revertitur, propter quam ab eo fuerat judicio Ecclesiæ separata, ad Religionem liberè convolare.*

Ubi Gloss. verb. *Remansit*, inquit : *Viro transiente ad infideles, puta Saracenos, vel Iudaos, vel etiam Hæreticos.* Et verb. *Judicio Ecclesiæ*, infert : *Ergò a contrario sensu videtur ; quòd si non fuit judicio Ecclesiæ separata, quòd eo invito Religionem intrare non possit ; est ita aliud est, quando judicio Ecclesiæ fuit separata ab illo, & aliud quando non fuit separata ; sed ab illo propria auctoritate recessit.* Sim. inf. de Divort. De illa.

Bosco de Matrim. Pars II.

Sed si nollet intrare Religionem, compelli debet ad ipsum redire utroque casu, sive fuerit judicio Ecclesiæ absoluta, sive non, inf. de Divort. Quanto in sine, non obstante illâ spiritali fornicatione, cum jam sit emendatus, & incipiat esse, quòd non fuit, 50. dist. Ferrum. Secus in carnali fornicatione, sive judicio Ecclesiæ sit separata, sive publicè sit fornicata ; quia non tenetur illam recipere, nisi velit, debet quamvis emendatam ; sup. eod. Gaudemus. Et hæc separatio fit tantum quoad mutuum servitutem : quia vinculum Matrimonij non dissolvitur in hoc casu, cum alter fidelium transit ad infidelitatem, ut in cap. prædicto, Quanto.

Sed quæ est ratio : quare in fornicatione carnali non compellitur maritus recipere uxorem, etiam emendatam ; sed in spiritali compellitur ? Hæc potest esse ratio : si maritus cognosceret uxorem, post carnalem fornicationem, postea promoveri non potest, eâ mortuâ, propter defectum sacramenti, & sic præjudicium ei fieret, 34. dist. Si laici. Sed hoc non contingit in fornicatione spiritali, quia per penitentiam purgata est.

Item alia est ratio : in fornicatione carnali anima & corpus polluitur ; sed in spiritali tantum anima, & in carnali fornicatione non tantum fit in anima, quòd displiceat marito, sed etiam in corpore, quòd non fit in spiritali : & vir magis scandalizatur ex eo, quòd fit in corpore, & magis offenditur ; quam ex eo, quòd fit in anima : & ita causa majoris scandali, illati viro, fit, ut post carnalem fornicationem non compellatur, sed post spiritali fornicationem compellitur, nisi ad Religionem transire voluerit.

Et hæcenus Glossa, satis utique notabilis ; & ideo totam volui exscribere ; præsertim cum videatur contradicere alteri parti nostræ Conclusionis, quæ docet, fidelem, post spiritali fornicationem judicio Ecclesiæ separatum, non esse compellendum, tamen ad Religionem transire noluerit. Estque sententia Sanchij sup. n. 19. Pontij lib. 9. c. 32. n. 3. Eug. sup. n. 49. & Aliorum. Habetur autem d. cap. De illa, ubi nulla fit mentio Religionis ; sed generaliter statuitur, ut, quæ judicio Ecclesiæ recessit ab hæretico, nullatenus compellatur ad eum recipiendum, etiam post emendationem.

Nec corrigitur per cap. Quanto, de Divort. quòd (inquit Sanchez sup.) in diverso casu loquitur ; nempe, quando mulier proprio judicio separata est à viro hæretico ; & ideo cogitur ad eum pœnitentem redire. Quàmvis hoc non satis clarè ibidem exprimitur ; sed per conjecturas elici debeat. Sic ille.

Subdo verba d. cap. quæ possent Adversarij favere : *Per hanc ipsam responsionem illa solvitur quæstio, quæ quaritur : utrum ad eum, qui ab hæresi, vel infidelitate convertitur, is, qui permansit in fide, redire cogatur.*

Ubi Gloss. verb. *Redire cogatur*, inquit : *Et revera cogi debet, nisi velit Religionem intrare, cum judicio Ecclesiæ separati fuerim, sup. de Convers. conjug. cap. ultimo. Laur. dixit, eam non cogendam redire ad eum, cum distinctione*

Eeeee

481. Quia si factò divortio Catholicus nollet intrare Religionem ; secundum Gloss. d. c. fin. debet compelli ad ipsum redire.

Prima ratio.

Secunda.

482.

Nostra Conclusio, tenet oppositum, cum Sanchezio, Pontio, Lagone & Alijs.

Probatur ex cap. 6. de Divortio.

483.

Verba cap.

illius Decret. sup. eod. De illa. Sed verius est; quod indistinctè debet compelli, nisi cum vult intrare Religionem; secundum illam Decret. sup. de Convers. conjug. cap. ult.

484. Respondet Sanchez sup. hoc capite apertissime esse decisam suam sententiam. Ibi enim (inquit) in pœnam hæretici jam damnati conceditur Catholico liber transitus ad Religionem; ac proinde ad eum cogendus non est: sed dabitur optio, num velit transire; an potius in sæculo vitam, à conjugate hæretico reconciliato separatam, traducere malit.

Undè non expressit Pontifex, licere transitum liberum ad Religionem, quasi ad eum solum eventum coarctans divertendi facultatem: sed explicans casum difficiliorem, supponit minus difficilem. Si enim solum diceret, eximi Catholicum à debito reddendo; non inde sequeretur licentia transeundi ad Religionem. Quippe ratione affinitatis, aut cognationis spiritalis, amittit illa contrahens jus exigendi, ita ut alter non teneatur illi reddere; cum tamen non sit integrum huic, sic libero ab ea obligatione, migrare ad Religionem. At verò dicens, posse Catholicum se liberè Religionem dedicare, supponit necessariò, eum omninò exemptum esse ab omni obligatione conjugali, sive reddendi debitum, sive cohabitandi. Hæc enim obligatio obstat ingressui Religionis, utpote qui impediret executionem huius obligationis, jure debitæ. Ita Sanchez. Quocirca dictum cap. De illa, neque corrigitur per d. cap. fin. neque per d. cap. Quanto.

485. Quod posteriores Pontifices (inquit Card. sup. n. 50.) non intenderint moderari, aut ex parte revocare facultatem, ab Urb. III. commemoratam & asseritam divortij perpetui, probari potest: quia si hoc intendisset Innoc. III. in d. cap. Quanto, sicuti ibi meminit Decretalis Cælestini antiquæ, cujus sententiæ dicit se dissentire quoad dissolutionem vinculi; sic etiam meminisset Decret. Urb. III. declarantis facultatem generalem ad divortium perpetuum, quam facultatem majori ex parte revocare valebat. Quod tamen Innocentius non fecit, nec verbum de illa doctrina apposuit; sed verbis generalibus dixit, ex principiis positis colligi posse, quid dicendum de recipiendo hæretico converso à conjugate fideli; quæ verba non sufficerent ad revocanda decreta Prædecessorum expressa; ut constat ex praxi, quæ hujusmodi decreta, non per consequentiâ, sed formaliter & expressè revocari solent. Sic ille.

Explicatur mens Innoc. d. cap. 7. de Divort.

Et n. 53. magis explicat mentem Innocentij, dicens: Præmiserat contrà Cælestini opinionem, per hæresim non dissolvi quoad vinculum Matrimonium, inter baptizatos celebratum, nec eos posse postea alia Matrimonia inire: ex qua responsione dicit colligi, quid dicendum sit in ea quæstione; an conjugate converso reddenda sit uxor Catholica, quod verissimum est. Nam ex illo principio, quod scilicet Matrimonium indissolubile sit quoad vinculum,

pendet magnâ ex parte decisio huius alterius quæstionis. Consequenter enim dicendum est, conjugem Catholicum non potuisse aliud Matrimonium celebrare; sed vel rediturum ad priorem conjugem, vel cæbilem mansurum.

Rursus ex eodem principio sequitur; quod conjux Catholicus non potuit propriâ auctoritate in perpetuum discedere; cum enim maneat vinculum conjugij, tenetur, cessante causâ hæresis, ob quam potuit justè discedere, redire ad conjugem conversum. Cum hoc tamen stat; quod si non propriâ auctoritate, sed judicio Ecclesiæ discessit, possit non redire; quia Ecclesia in pœnam potuit justè privare hæreticum jure repetendi & cogendi conjugem; sicut potest cum alijs gravioribus pœnis punire; & sicut ob copulam cum consanguineis conjugis habitam privat perpetuò cum, stante etiam vinculo Matrimonij, jure petendi debitum conjugale. Hucusque Card.

Indeque n. 54. infert rationem discriminis, cur discedens auctoritate propriâ teneatur postea redire ad conjugem conversum; non verò qui judicio Ecclesiæ discessit. Quia nimirum, discedens propriâ auctoritate, usus est jure naturæ ad vitandum periculum imminens ex consortio hæretici; quo periculo cessante, cessat jus ad separationem. Quando verò intercedit judicium Ecclesiæ, separatio est pœna, imposita ab Ecclesia, quæ privat hæreticum jure repetendi conjugem: pœna autem non cessat, etiam cessante peccato; sed adhuc post conversionem punitur justè peccator ob hæresim præteritam. Sic ille.

Et n. 55. infert differentiam inter adulterum & hæreticum. Nam (inquit) conjux innocens discedens etiam propriâ auctoritate ab adultero, non cogitur ad eum, etiam emendatum, redire: Catholicus verò propriâ auctoritate discedens ab hæretico, tenetur redire ad ipsum conversum & emendatum. Ratio autem differentiæ, ommissis alijs, hæc est; quod hæresis solum dat jus separationis ratione periculi; quare cessante periculo, cessat jus: adulterium verò non dat jus ratione periculi; sed quia frangenti fidem fides servari non debet; cum autem fieri non possit, quod adulter fidem conjugi non violaverit, necesse est, quod maneat innocenti jus perpetuum ad non servandam fidem in cohabitatione & toro promissis. Sic Eminent.

Patet ergo ex dictis, jura superius allegata optimè inter se convenire, ut nulla hic admittenda sit correctio, quæ tamquam odiosa est, vitanda; tamen verba ad improprium sensum forent trahenda. Nedom ubi servatâ verborum proprietate caveri potest, & ubi correctio, quam Adversarij intendunt, non esset satis rationi consona. Nam, ut sup. diximus ex Sanchio, relicta esset conjugi Catholico facultas ad id, quod plus & difficilius esset; scilicet, ad ingressum Religionis; & ablata esset ad id, quod minus & facilius erat; scilicet, ad vivendum

486. Quare conjux Catholicus non possit propriâ auctoritate in perpetuum discedere. Lugo.

Secus judicio Ecclesiæ

487. Differentia hic inter adulterum & hæreticum.

Jura superius allegata optimè inter se conveniunt.

dum seorsim à conjugē in domo separata.

488. Certè (inquit Lugo sup. n. 51.) in casu nostro multò plus præjudicat conjugi hæretico converso, quòd eo invito possit conjux Catholicus Religionem profiteri, quàm quòd possit quoad torum & habitationem separari. Nam Professione religiosà semel emissà, præcisà est omnis spes alteri conjugi, qui debet manere incapax alterius Matrimonij, dum conjux religiosus vivit, & sine spe reconciliationis. Quando verò singuli in sæculo seorsim manent, semper potest esse spes reconciliationis; ad quam promerendam, & obtinendam, potest conjux conversus continuò aspirare. Faciliùs ergò possit relinqui conjugi Catholico facultas ad manendum seorsim in sæculo, quàm ad præcidendam radicètus spem totam suo conjugi per Professionem religiosam.

489. Si objicias: conjux potest post Matrimonium ratum, & non consummatum fieri Religiosus; & tamen non potest manens in sæculo separari à suo conjugē; non ergo mirum, quòd hoc ipsum concederetur conjugi Catholico post judicium Ecclesiæ.

Solvitur. Respondet Lugo sup. n. 52. esse magnum discrimen; nam in primo casu per Professionem religiosam dissolvitur Matrimonium quoad vinculum; quare facultas illa multò minùs gravis est alteri conjugi, cum maneat liber ad contrahendum aliud Matrimonium, quàm si, manente vinculo, possit fieri separatio quoad torum eo invito: non ergo datur facultas ad aliquid plus, & ad difficilius; sed ad aliquid minus, & quod minùs præjudicat alteri conjugi: at in casu nostro vinculum remanet integrum, & ablata esset omnis spes conjugi converso obtinendæ reconciliationis quoad torum; quod quidem multò magis durum esset ipsi, quàm si conjux Catholicus remaneret in sæculo separatus.

490. Cum ergo tota hæc facultas conjugis Catholici sit in pœnam hæretici, non esset rationi consonum; quòd mitigaretur hæc pœna, quoad id, quod minus torquet; & relinqueretur quoad id, quod magis torquet: imò non solùm relinqueretur, sed etiam augetur pœna: si enim conjux Catholicus non possit separari sine Professione religiosa, eligeret sæpiùs hanc Professionem, ne ad conjugem cogeretur redire, quam tamen Professionem non eligeret, si possit liberè in sæculo separatus manere: quod totum redundaret in graviorem conversi conjugis pœnam, cui meliùs esset, quod Catholicus possit manere in sæculo separatus, quàm quod non possit; cum ex illa necessitate ad Professionem religiosam, privaretur sæpiùs conjux conversus spe reconciliationis ad torum; quâ spe, & quidem satis probabili, possit interim suam solitudinem faciliùs tolerare. Hactenùs Eminent.

Expenditur. Sed enim, reponet quispiam, redundet hoc totum in graviorem conversi conjugis pœnam, quid tum? Quis Pontifici manus ligavit, ne possit graviorem pœnam imponere? Certè sic rariùs conjuges à fide deficient, si non amore virtutis, saltem timore pœnæ. Quid &, si dixerò,

Bosco de Matrim. Pars II.

id non redundare in graviorem pœnam? Nam indè fiet, quòd Catholicus faciliùs hæreticum conversum admittet, utporè qui abhorreat Professionem religiosam, tamquam sibi nimis arduam & molestam; & idè mavult cohabitare conjugi converso, quòd aliàs nollet facere, si possit in sæculo permanere separatus.

Utut sit de hoc argumento Lugonis, dicet aliquis; saltem negari nequit (inquit Sanchez sup.) verba textuum esse dubia, quo in eventu, in odiosis, quale est juris correctio, verba in benigniorem partem intelligenda sunt; Reg. 49. de Reg. juris in 6. In panis benignior est interpretatio faciendâ.

Planc. Ast, amabo, quæ benignior interpretatio? Nam, ut jam ostensum est, fortè meliùs est hæretico, ut Catholicus non possit manere in sæculo separatus; sed debeat vel eligere Religionem, vel emendatum recipere.

Itaque, ut verum fatear, Conclusio nostra non excedit terminos probabilitatis; neque pro alia, quàm verè probabili, eam defendimus. Et pro illius meliori intelligentia, quæro: quando dicatur Catholicus separatus ab hæretico auctoritate ac judicio Ecclesiæ, ita ut illum, etiam si pœnitentiâ ductus ad Ecclesiæ gremium redeat, minimè teneatur admittere? Nunquid requiritur expressa sententia divortij; an verò sufficit sententia declarans, conjugem esse, vel fuisse hæreticum?

Respondet Sanchez sup. n. 20. minimè considerari specialem divortij sententiam; sed judicium illud Ecclesiæ requisitum nil aliud esse, quàm sententiam Judicis Ecclesiastici, quâ declaratur, illum esse hæreticum: quâ sententiâ datâ, sine ulteriori separationis sententia, integrum est Catholico omninò divertere. Sic ille, cum Alijs, quos citat, & sequitur Pontius sup. c. 22. n. 3. Averfa sup. §. Potestq;, & plures Recentiores idem docent.

Ratio est manifesta (inquit Sanchez) quia cum divortium hoc sit quædam pœna hæresim consequens, eo ipso quod conjux sententiâ Judicis declaratur hæreticus, damnatur hæc pœnâ; sicut & amissione bonorum, & cæteris hæreticorum. Idque verum putat, tamen in occulto conjux hæreticus reconcilietur per Inquisitores; vel quia hæresis est occulta per accidens; quia nimirum fuit externa, at probari nequit; vel ob aliam justam causam. Quippè verificatur, præcedere Ecclesiæ judicium & sententiam, declarantem hæresim, quam declarationem statim eo ipso necessariâ quædam sequela sequuntur pœnæ, hæreticis jure statutz: inter quas divortium hoc perpetuum numeratur. Ita Sanchez.

Quem sequitur Averfa sup. dicens: Potest conjux Catholicus hanc perpetuam separationem, & statim mutationem facere ob solam sententiam, quâ alter conjux de hæresi damnatus sit; etiam si in ea nulla divortij mentio facta sit, nec ad instantiam conjugis Catholici sit sententia lata. Item, etiam si sententia lata sit in occulto; etiam si postea reus sit ab Ecclesiasticis censuris absolutus: etiam si quando is fuit

Eeeee 2

judica-

491. Argumentum Sanchez.

Non convincit.

492. Quando sine separationis iudicio Ecclesiæ.

Non requiritur specialis divortij sententia, juxta Sanchez.

Pontius. Averfa.

493. Probatur ex ratione.

494. Sanchezum sequitur Averfa.

judicatus & accusatus, erat per se correctus, & ad rectam fidem reversus: adhuc, inquam, per Ecclesiæ sententiam est tali pœnæ obnoxius, ut conjux Catholicus ab eo in perpetuum divertere possit, & statum incompensabilem irrevocabiliter assumere. Sic ille.

495. *Disseruit Lugo, quantum ad 1. part.*
Ratio.
 Sed hæc sententia minus placet Lugoni sup. n. 65. quantum ad priorem sui partem: nam ait: Licet opinio sup. adducta, quod sufficiat sententia lata super crimine, probabilis sit; mihi tamen magis placet, quod requiratur sententia prolata super ipso divortio. Ratio autem est: quia quamvis pœnæ aliquæ sint, quæ ut incurrantur, & executioni mandentur, non sit necesse, quod Judex eas pœnas imponat; quia impositæ sunt à lege, ita ut non sit in potestate Judicis, eas impedire; sed eo ipso, quod Judex condemnat reum talis criminis, pœnæ censentur impositæ à lege jure ipso, sine altera sententia: aliæ tamen sunt pœnæ, designatæ quidem à lege; sed ita, ut requiratur sententia Judicis, eas pœnas imponentis. Breviter dicere potuisset Eminent. alia est pœna latæ sententiæ, alia ferendæ.

496. *Magis explicatur.*
 Quo supposito, veriùs videtur (inquit ille) pœnam divortij perpetui non esse prioris generis, sed posterioris; & requiri Judicis sententiam de ipso divortio, ut possit contra hæreticum executioni mandari. Nam decreta, ex quibus hæc pœna colligitur, sunt d. cap. *De illa*, & d. cap. *Mulier*, in quibus si eorum verba considerentur, videtur exigi non solum judicium Ecclesiæ circa hæresim; sed etiam circa separationem seu divortium. Nam in d. cap. *De illa*, Urb. III. dixit, reddendam esse viro converso uxorem, quæ sine judicio Ecclesiæ ab eo recessit: & statim addit: *Si vero judicio Ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum eum &c.* Quæ verba intelligenda videntur in sensu formali, de judicio Ecclesiæ, judicantis posse recedere à viro: nam facere aliquid ex consilio vel judicio Petri, est Petrum consuluisse vel judicasse, ut fieret: recedere ergo judicio Ecclesiæ, est quod Ecclesia judicaverit posse recedere. Quem sensum magis explicuit Gregor. IX. in d. cap. *Mulier*: ubi exigitur, quod Ecclesia ipsa separationem fecerit; quod propriè non fit, quando sola hæresis declaratur; nec sine violentia & improprietas possunt ea verba alium sensum admittere. Ita Lugo. Nec adeò malè.

497. *Confirmatur opinio Lug.*
 Et verò posset hic applicari, quod sup. diximus ex Sanchez: Saltem negari nequit, verba textuum esse dubia, quo in eventu in odiosis, quale est divortium perpetuum, verba in benigniorem partem intelligenda sunt. Benignior autem pars est, quæ requirit sententiam condemnatoriam ad pœnam.

Explicatur Reg. 49. in 6. ex Canisio.
 Ubi obscurum est (inquit Canisius in d. Reg. In pœnis) quæ pœnâ reus affici debeat, in mitiorem pœnam inclinamus: cum interpretatione legum parva mollienda sint potius, quam exasperanda, l. 43. ff. de Pœnis: & Rapienda sit occasio, quæ præbet benignius responsum, l. 168. ff. de Reg. juris. Undè si in ipsis verbis legis

ambiguitas insit, quæ & in leviolem, & in graviorem sensum rapi possit, leviolem magis interpretationem sequemur, cum hoc humanius sit. Ita hic Auctor. Iam autem constat, pœnam ferendæ tantum sententiæ esse leviolem.

Interim, quia divortium perpetuum non tantum est pœna, sed etiam favor conjugis Catholici, ut ex dicendis adhuc patebit; idè dici potest, in dubio verba textuum sic explicanda esse, ut latam potius sententiam expriment, quam ferendam; quod magis gratificetur conjugi Catholico, & deterreatur hæreticus. Sic enim consulitur Fidei, quæ alijs rebus externis præstat, & cujus bonum in his pœnis attenditur.

Herculè, qui recedit post sententiam declaratoriam criminis, non recedit sine judicio Ecclesiæ; quod tamen (scilicet, ut sine eo recedat) videtur Urb. III. requirere d. cap. *De illa*, ut mulier reddenda sit. Patet ex verbis sup. recitatis, ibi: *Ipsius consortium sine judicio Ecclesiæ declinavit.* Atque hæc de priore parte sententiæ Sanchez, & Averlæ.

Quantum ad alteram partem; scilicet, dum sententia lata fuit in occulto, & hæreticus jam absolutus (supposito, quòd possit intentari hoc divortium, etiam post reconciliationem, & ob hæresim præteritam) putat Card. sup. n. 67. posse alterum conjugem divortium petere, nec id posse à Judice Ecclesiastico negari; excepto semper Summo Pontifice, qui pœnam remittere potest. Nam decreta Pontificum, ut vidimus, eam pœnam statuunt, & quidem in favorem conjugis Catholici, qui eo ipso habet jus petendi, ut judicio Ecclesiæ declaretur id, quod ei de jure competit; nec potest Judex inferior pœnam, lege statutam in favorem tertij, ei non applicare, requisitus ab eo, cujus interest. Cum ergo jam constet de crimine per sententiam, non potest Judex negare id, quod conjux jure suo petit, juxta facultatem & jus, lege sibi concessum.

Nec obstat: eo pacto posse divulgari sententiam, in occulto prolatam: quia in primis id per accidens erit; & quamvis Judices voluerint benignè, quantum erat ex parte sua, consuere famæ delinquentis; non tamen se obligant, ad id non detegendum, quando jure cogentur. Pone enim, quod ageretur postea de illo eligendo ad Episcopatum, vel aliquid aliud, ad quod hæresis præterita esset impedimentum legitimum; & propter suspicionem de sententia, & reconciliatione illâ, cogentur dicere, an haberet tale impedimentum.

Adde: quoties sententia juridicè pronuntiat, non manere unquam rem ita occultam, ut non generetur infamia aliqua in reo damnato, ratione cujus durum sit conjugi, si cogatur ad illum recipiendum: quare potuisset ex lege jus habere, ut ab hac obligatione liberetur. Ita Card.

Cui si objicias: quod pœna confiscationis non semper in eo casu mandetur executioni. Respondet n. 68. præterquam, quod in Hispania null

498. *Defenditur sententia Sanchez.*

499. *Quid sententiæ Lugo de 2. part. sententia Sanchez.*

500. *Occurrit objectioni.*

501. *Alia obiectio solutio Lug. null*

nulli hæretico remittitur confiscationis pœna, nisi sponte comparenti; advertendum est, pœnam illam non ita absolute latam esse lege Ecclesiasticâ; sed cum facultate, ut Judices fidei possint eam in aliquibus casibus remittere, ut colligitur ex cap. *Vergentis*, 10. de Hæreticis, ubi de hæreticis dicitur: *Neque ad eos bona ulterius revertantur, nisi eis a d cor revertentibus, & abnegantibus hæreticorum consortium, misereri aliquis voluerit.* Ubi Gloss. verb. *Misereri*, inquit: *De sola ergo misericordia restituuntur bona, ut hic dicitur.* Quæ tamen facultas non invenitur concessa illis Judicibus quoad remissionem divortij. Ita Lugo.

502. *Quid si hæreticus reconciliatus sit absque sententia? Probatur, non posse Catholicum divortere. Primo.*

Sed quid, si conjux hæreticus sponte comparuit, & reconciliatus est absque sententia, atque ad pœnitentiam admittitur? Censentur quia Catholicus ob hæresim præteritam possit petere judicium Ecclesiæ circa divortium? Non censent, inquit; nam decreta omnia sup. adducta, ex quibus jus ad hoc divortium, & ejus perpetuitatem habemus, loquuntur planè de uxore, quæ à viro judicio Ecclesiæ recessit ob hæresim, in qua adhuc maritus permanebat. Nec habemus textum, in quo separatio concedenda dicatur ob hæresim præteritam; quare non video, quo fundamento hanc pœnam astruere possimus, quam nullo jure videmus induci, nisi durante adhuc conjugis infidelitate.

Secundo. Aliunde etiam concedenda viderentur absurda aliqua, & contra totius Ecclesiæ praxim: si enim in Germania nunc duo conjuges hæretici Ecclesiæ reconciliantur, quis credat, si vir triduo ante uxorem reconciliatus fuit, posse, postquam uxor etiam reconciliata est, petere divortium ab ea, eò quod in hæresi permanserit triduo post viri conversionem? Hoc certè inauditum est, & meritò petitio illa irridebitur. Non ergò sufficit hæresis præterita, ad hoc divortium intentandum; nec id usquam in jure invenitur concessum. Undè meritò hanc sententiam expressè tradiderunt Ioan. Andr. in d. cap. fin. de Convers. conjug. n. 2. & Anchar. ibidem n. 4. Sic Eminent. suprâ n. 64.

503. *Oppositum docet Sanchez.*

At verò Sanchez sup. n. 23. ait: Nec audiendi sunt Ioan. Andr. cap. fin. n. 2. & Anchar. n. 4. de Convers. conjug. limitantes hanc facultatem, concessam Catholico divertendi post sententiam, damnantem hæreticum: nisi correctio hæretici præcedat sententiam. Quare hoc discrimen constituunt inter fornicationem carnalem, & spiritualem: quòd ob illam, etiam præcedente emendâ adulteri, potest ferri sententia divortij: ob hanc verò minimè. Probant per cap. *Non solum*, 28. q. 1. & dicunt colligi ex eo cap. fin.

Probatur 1. Sed hæc limitatio, tamquam fundamento destituta, non est admittenda. Quia id cap. finale absolutam & liberam concedit facultatem Catholico, separato judicio Ecclesiæ; & similiter cap. *De illa*, de Divort. Deindè: quia hoc divortium est pœna hæresis: at nullam aliam pœnam evitat hæreticus ante sententiam emendatus: cur ergò hanc evitabit?

Nec cap. *Non solum*, quod pro se allegat, probat aliquid: solum enim docet D. Aug. Auctor illius, recedendum esse à conjuge in hæresi persistente. Quòd si indè à contrario sensu ducatur argumentum, ut redeundum sit ad hæreticum jam emendatum; ut vim habeat id argumentum, & ne contraveniatur decisioni d. cap. fin. & d. cap. *De illa*, intelligendum est, donec sententia Ecclesiæ accedat, quâ existente, licitum erit Catholico divortium; quàmvis emendatio hæretici sententiam præcesserit. Huc usque Sanchez.

Imò licitum erit divortium, tametsi à Pontifice, aut Inquisitoribus in foro conscientie fuisset absolutus. Quòd Lugo suprâ, suppositâ veritate sententiæ Sanchez admittit; si conjux Catholicus probare possit in judicio hæresim suam conjugis.

Ratio (inquit ille) est: quia separatio est quasi pœna hæresis, ob quam Catholico datur jus ad divortium, auctoritate Ecclesiæ faciendum: non est tamen merè pœna; sed favor etiam mixtus, qui conceditur conjugi Catholico. Sicut etiam dotis amissio est pœna uxoris adulteræ; sed simul est favor viri innocentis, ut dotem lucrari possit, & petere à Judice, ut eam sibi applicet; quare licet uxor sponte comparens apud Judices, adulterium proprium confessa, impunitatem impetrasset; non tamen censeretur derogatum juri mariti, ad lucrandam sibi dotem, & eam coram Judice petendam, si adulterium uxoris probare possit: nam impunitas concessa uxori non debet esse in præjudicium viri innocentis, cui ex lege datum est, ad dotem lucrandam.

Idem ergò dicendum videtur de hoc jure ad divortium, quod ita est pœna hæretici, ut sit favor lege concessus conjugi Catholico, cui in odium hæresis conceditur lege favor ille, ut possit Ecclesiæ judicio in perpetuum separari. Non est ergò hæc pœna, sicut confiscatio bonorum, quæ est in merum odium hæretici; per accidens autem & consequenter provenit lucrum fisco, cui bona hæreticò ablata applicantur. In nostro autem casu immediatè attenditur favor conjugis Catholici fugientis hæretici consortium, & in ejus favorem imponitur etiam hæc pœna conjugi hæretico, arbitrio tamen conjugis Catholici exequenda, si ad judicium Ecclesiæ recurat: sicut amissio dotis uxoris adulteræ respicit immediatè favorem viri innocentis, & qui graviter ab uxore læsus fuit; & idè adulteræ imponitur etiam hæc pœna, si maritus eam à Judice petere voluerit. Sic ille. Et meritò.

Si autem à me quæritur: an ipse reus, qui à conjuge deseritur post sententiam, possit ad Religionem, Ordineve transire? Respondeo: non potest ex se antecedenter talem mutationem facere: & si fecisset, posset à conjuge revocari, & deberet cogi ad redeundum, tenereturque etiam reddere debitum quoad copulam conjugalem, non obstante Professione, aut sacro Ordine. Benè tamen post mutationem factam

E e e e e 3 etiam

504. *Resp. ad jus contrarium.*

Licet divortium propter hæresim à Pontifice in foro conscientie absolutum.

505. *Probatur ad Lugonem.*

Divortium ita est pœna, ut etiam si favor.

506. *An reus, qui post sententiam deserit, possit transire ad Religionem.*

Etiam ab altero conjugē; scilicet, Professionem emissam, vel Ordinem susceptum, posset quod ipse reus (sed non tenetur) similiter statum mutare. Item posset de illius licentia, vel illo diligenter monito, & reconciliari recusante, absque eo quod propterea ipse innocens teneatur quoque mutare statum. In hoc enim eadem est ratio ac regula, sicut in mutatione ex causa adulterij. Nunquid etiam in condonatione?

CONCLUSIO XV.

Divortium ex causa hæresis condonatur, non compensatur.

507.
Conjux
Catholicus
potest re-
conciliari
hæretico.

Primus mo-
dus, quo id
fit.
Lugo.

Secundus.

508.
Tertius.

An copula
sponte habi-
ta sit con-
donatio. Ar-
guitur pro
parte ne-
gante.

509.
Dicitur in
Sanchez.
Prima pars.

OMnes fatentur, posse conjugem Catholicum renuntiare suo juri, & reconciliari suo conjugi. Ratio est; quia hæc pœna est mixta ex favore Catholici: quare sicut eo non petente divortium, non incurritur ipso facto, sic etiam eo remittente, omnino tollitur.

Potest verò Catholicus (inquit Lugo sup. n. 85.) multipliciter huic juri cedere: nam in primis, ante sententiam Ecclesiæ habet jus divertendi, donec hæreticus resipiscat; & licet aliquando habeat etiam obligationem discedendi, & tunc non possit renuntiare huic juri; quia non potest obligare se ad non faciendum id, quod sub peccato facere tenetur: quia tamen aliquando potest quidem, sed non tenetur discedere, in ijs casibus potest renuntiare huic facultati, & obligare se ad non discedendum, saltem ante sententiam divortij. Potest item renuntiare juri, quod habet ad implorandum judicium Ecclesiæ circa divortium.

Potest denique post ipsam divortij sententiam prolatam renuntiare huic juri, & obligare se ad recipiendum conjugem, non obstante hæresi præterita, & sententia divortij prolatâ. Imò ante ipsam sententiam potest antecedenter renuntiare juri, quod per divortij sententiam acquirit, si forte ipso non petente, vel etiam petente, proferretur: hæc enim omnia pacta non repugnant, cum totum hoc jus sit concessum in favorem Catholici, & ejus voluntati subdatur. Ita Card.

Sed nunquid copula, sponte habita post notitiam hæresis, est condonatio, ita ut amplius non liceat divertere? Videtur vera pars negans (inquit Sanchez sup. n. 26.) quia divortium hoc est pœna hæresis; atque ita videtur, non posse expressè etiam remitti à Catholico, nedum tacitè per copulam. Sicut si conjux affinitatem contrahat cum altero conjugē, conjux innocens, petens ab eo debitum, non censetur remittere pœnam, quâ alter à debiti petitione ratione affinitatis arcetur; eò quod nec expressè possit illam remittere.

Cæterum sic distinguendum existimo. Si copula habita est ante sententiam, quâ hæreticus condemnatur, nullo modo est condonatio, nisi expressus animus condonandi adesset: condonandi, inquam, jus divertendi, quod post se-

cutam sententiam competet. Quippè nondum jus divortij acquisitum est Catholico; ac proinde nil est, quod remittat: nisi expressus animus ferretur in jus futurum. Remissio enim ex natura sua ad præsens vel futurum debitum fertur. Ius verò recedendi ad tempus, quo pertinacia in hæresi durat, remittere nequit Catholicus, cum ratione periculi teneatur recedere.

Si autem is animus expressus adesset, valeret *Secunda pars.* condonatio; etiam si solâ mente fieret; nec expectaretur hæretici acceptatio, ut in fornicatione carnali. Nullam enim rationem discriminis quoad hoc invenio inter utramque fornicationem: cum in utraque sit favor innocentis libertas divertendi, manente ligato hæretico: ac proinde, ut id Matrimonium restauraretur, sufficiat Catholicum cedere jure suo.

Nec obstat argumentum, ductum ex affinitate contracta: quia ea pœna ita est pœna, ut *510. Resp. ad arg. pro parte negant e.* nullo modo sit in favorem alterius conjugis; quare ipso invito potest, Episcopo dispensante, id impedimentum auferri. At in fornicatione carnali & spirituali, ita est pœna adulteri, ut sit etiam favor innocentis. Quod in adulterio carnali constat, & de spirituali probatur: indulgetur enim id divortium Catholico, ad cavendam infamiam facti, quam contraheret, habitando cum hæretico; ut bene ait Sotus 4. dist. 39. q. un. a. 4. ad 3. vers. *Si verò talis.* Undè ipso invito, nequit id impedimentum tolli.

Quando autem copula adest post sententiam, si esset animus non condonandi, non esset condonatio, nec teneretur Catholicus revocare ad pristinam amicitiam illum hæreticum: nec fictio illa culpam venialem excederet, ut de fornicatione carnali. Si tamen esset animus condonandi, manifestum est ex proximè dictis, esse condonationem. Nec tunc requiritur distincta cognitio juris competentis ad divertendum; sed satis est, velle Catholicum revocare ad consortium conjugale illum hæreticum, oblivioni mandantem injuriam illam, & quasi eâ postpositâ, velle amicitiam conjugalem: quia id est virtute omne jus, sibi competens ratione injuriæ, velle remittere. Et hoc, nisi errore ductus reconciliationem faceret, existimans se ad eam teneri: quia non esset spontanea. Ita Sanchez. Conformiter ad ea, quæ prius docuerat de condonatione adulterij carnalis.

Unam tantum agnoscit differentiam inter *Quam differentiam hic agnoscit Sanchez inter fornicationem carnalem, & spiritua- lem.* utramque fornicationem; utputa, si neuter animus adesset, nimirum nec condonandi, nec non condonandi; tunc (inquit) quàmvis in adulterio carnali existimarem esse condonationem: at contrarium existimo in fornicatione spirituali: nisi ille nosset jus divortij, sibi competens, & per copulam condonari: tunc enim esset virtute condonare.

Sed quæ ratio, hujus differentię? Ducor *512. Ratio hujus differentię.* (inquit ille) quoniam in adulterio carnali ratio divortij est mera injuria illata innocenti, & carnis divisio; ac proinde copulam & actus amicitię conjugalis, per quæ caro quasi divisa iterum unitur, sequitur ex quadam necessitate naturali